

Józef Sudoł

Życie kulturalne w Kolbuszowej w okresie międzywojennym (1918-1939)

Rocznik Kolbuszowski 3, 187-194

1994

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Życie kulturalne w Kolbuszowej w okresie międzywojennym (1918-1939)

To co dzieje się w życiu kulturalnym współcześnie, nie zaczęło się wczoraj i nie skończy się jutro. Więzy wzajemne wszystkich kultur narodowych wytworzyła przeszłość i przez swą wspólnotę kultury jest stale obecna przy nas, towarzyszy naszemu życiu, wpływa na jego kształt w sposobie myślenia i przeżywania. Teraźniejszość jest tylko ogniwem w rozwoju cywilizacyjnym ludzkości. O rozwoju kultury decydowały wieki twórczej pracy wielu pokoleń. Niezależnie od przemian, jakim podlegały formy życia kulturalnego ukształtowane w innych warunkach historycznych tym tradycjom, kultura rozwijana intelektualnym wysiłkiem jej twórców i talentem pozostaje wciąż wierna. Lata I połowy XIXw. nie sprzyjały rozwojowi życia kulturalnego miasta.

Utworzenie w Kolbuszowej powiatu w 1867r. w ramach autonomii galicyjskiej wpłynęło ożywczo na rozwój życia gospodarczego i kultury Polaków, w tym i miasteczka. Tworzą się organizacje, stowarzyszenia, lecz ich działalność kulturalną przerwała I wojna światowa. Dopiero większe możliwości zaistniały po uzyskaniu przez Polskę niepodległości 11 listopada 1918 roku. W utrudnionych warunkach po długoletniej niewoli podejmują ją działacze oświatowo-kulturalni w Kolbuszowej i poza nią, zwłaszcza nauczyciele. Jednym spośród nich jest Stanisław Gruszka¹, znany już ze swojej działalności kulturalnej w latach 1900-1914. Wraz z Antonim Winiarskim przygotowywał z młodzieżą szkolną przedstawienia i wystawiali je w sali "Sokoła". Stworzył on wówczas 3 osobowy zespół muzyczny tzw. Gruszka-Burkiewicz-Swoboda. W niepodległej Polsce założył Stowarzyszenie "Ojczyzna". Ponadto prowadził zespół chórny i organizował im prezy dziecięce, z których dochód przeznaczal na cele oświatowe. Przy dużej aktywności nauczycieli tworzy się w Kolbuszowej w 1919 roku "Mieszczańskie Towarzystwo Przyjaźń". Miało ono Zarząd z prezesem, sztandar i bibliotekę. Wynajmowany lokal był otwarty w określonych dniach i godzinach. Zbierali się w nim mieszcianie i organizowali życie towarzysko-kulturalne. Jedną z wielu form były zabawy taneczne urządane w okresie lata, karnawału, Wielkanocy².

W XX leciu międzywojennym kontynuują ożywczo swoją działalność młodzieżową organizacje Związku Strzeleckiego. W jego zarządach pracowali starsi działacze. Związek Strzelecki prowadził swoją akcję wychowania fizycznego, przy sposobienia wojskowego i obywatelskiego w następujących oddziałach:

Miejscowość	czynnych członków
Kolbuszowa	158

1. Z relacji ustnej Zofii Gruszki i Marii Gorzelanej z dn. 7.10.1988r.
2. Z relacji ustnej Zofii Gruszki z dn. 7.10.1988r.

Kolbuszowa-Góma	32
Werynia	26
Niwiska	20
Cmolas	17
Jagodnik	16
Majdan	26
Krzątka	30
Zarębki	12
Dzikowiec	21
Lipnica	18
Wilcza Wola	35
Wola Raniżowska	14
Osią Góra	11
Raniżów	23
Kopcie	12
Mazury	26
Sokołów Młp.	31
Gómo	15
Markowizna	20
Turza	15

Razem w 21 Oddziałach było zrzeszonych 468 osób. Jedyne Oddział Żeński Związku Strzeleckiego w Kolbuszowej liczył 20 członków. W powiecie kolbuszowskim działało 5 drużyn Orłąt.³ Przy Oddziale Męskim Związku Strzeleckiego była słynna orkiestra złożona z 24 ludzi. Istniał też chór mieszany w latach 1934-1936, który prowadził nauczyciel z Cmolasu Jan Sarapuk.⁴ Próby odbywały się w świetlicy budynku hr. Jerzego Tyszkiewicza na Kłodniczówce. Urządzano też letnie festyny z fantami od mieszkańców Kolbuszowej, a pieniądze uzyskane z nich przeznaczano na zakup sztandaru dla Związku Strzeleckiego, sprzętu sportowego, książek dla biblioteki, instrumentów muzycznych itp. Koło Przyjaciół Związku Strzeleckiego urządzało w sali Sokoła wieczorki literackie ku czci wybitnych pisarzy polskich. Jednym z nich był wieczór poświęcony pamięci Henryka Sienkiewicza. W programie znalazły się deklamacje, występy chóru, utwory muzyczne.⁵ Inną formą działalności kulturalnej tej organizacji były referaty o aktualnej tematyce wygłaszane w sali "Sokoła".⁶ W okresie międzywojennym kontynuowało swoją działalność "Towarzystwo Gimnastyczne Sokół". Obchodziło ono w 1927r. jubileusz 60 lecia założenia pierwszego Gniazda w Polsce, "Sokoła-Macierzy" we Lwowie.⁷ Sokolstwo polskie stało niezmiennie i wiernie pod sztandarem, którego hasło brzmiało: "Ramię krzep-Ojczyźnie służyć". W czasach zaborczych prowadził "Sokół" ćwiczenia gimnastyczne, wzmacniał fizycznie zastępy młodzieży polskiej, wyrabiając karność, siłę fizyczną i hart ducha narodowego Polaków i szerzył idee niepodległości Polski. Po powstaniu państwa polskiego praca "Sokoła" szła dalej w kierunku narodowym, nad uratowaniem bytu państwowego. "Sokół" spełniał swoje obowiązki patriotyczne przez wychowanie fizyczne, rozwój kultury fizycznej, sportu, kur-

3. Marian Januszewski: "Monografia społeczno-gospodarcza powiatu kolbuszowskiego. Kolbuszowa 1938r. Archiwum Historyczne Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, sygn.II-2-4.

4. Z relacji ustnej Jana Sarapuka z d. 21.X.1988r.

5. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1934, nr. 3, s.4.

6. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1934, nr. 10 s.4

7. "Ziemia Rzeszowska" R-I, nr. 16, s.2.

sy przysposobienia wojskowego i podkreślał swe narodowe i kulturalne stanowisko, krzepiąc ducha narodowego.⁸

Godzi się podkreślić, że pierwsza organizacja uczniowska o nazwie skauting powstała w 1912r. w kolbuszowskim gimnazjum i działała pod patronatem powstałego w 1911r. "Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół". Jego kierownikiem był Antoni Wałęga. Pod opieką Wałęgi drużyny skautowe odbywały ćwiczenia, organizowały gry i zabawy. Jej członkowie stali się też "Sokołami", członkami Polowej Drużyny Sokoła" lub "Drużyny Bartoszewej".

W pierwszych latach XXw. Towarzystwo Gimnastyczne "Sokół" podjęło starania o budowę publicznego obiektu dla potrzeb kulturalnych mieszkańców miasta. W 1906r. stanął duży i ładny budynek w stylu secesyjnym, otwarty w 1907r. przy poparciu finansowym hr. Tyszkiewicza i ks. Ruczki. Celom kulturalnym służyła duża sala widowiskowa i poboczne oraz scena. Budynek ten stał się też pomieszczeniem dla organizacji i stowarzyszeń organizujących życie kulturalne: zabawy taneczne, dancingi i ćwiczenia gimnastyczne w Kolbuszowej.

W sali "Sokoła" urządzały wieczory literackie, o czym już wspominałem, Związek Strzelecki, organizował także wieczorki propagandowe Komitet Ligi Morskiej.⁹ Wystawiał w nim przedstawienia Ukraiński Teatr Zadnieprzański "Melpomena".¹⁰ W sali "Sokoła" Towarzystwo Gimnastyczne z Oddziałem II Związku Strzeleckiego urządzały tradycyjne zabawy sylwestrowe, zaś rewie sylwestrowe organizowało "Akademickie Koło Kolbuszowian" dla swoich członków. Odbywały się tam zabawy taneczne Ochotniczej Straży Przeciwpożarowej, Chrześcijańskiego Towarzystwa Mieszkańskiego "Przyjaźń". Miały też tam miejsce uroczyste doroczne święta Pułku Piechoty z Rzeszowa.¹¹ W sali "Sokoła" organizowano wówczas modne zabawy taneczne tzw. "Katarzynki".

O jednej z nich w 1883r. wspomina jej uczestnik w artykule zamieszczonym w dziale "Korespondencje" w Tygodniku Rzeszowskim:¹² "Zaproszony na zabawę tańczącą do Kolbuszowy, która w dzień św. Katarzyny się w tym miasteczku w resursie powiatowej odbyła jechałem na nią w usposobieniu i nastroju, że w Kolbuszowie ot mała miłośnica a więc i zabawa mieć będzie te same ujemne strony, jakimi odznaczają się mniej więcej wszystkie prowincjonalne tego rodzaju zebrania. Tymczasem z całą przyjemnością przyznaję, że bawiono się jak gdyby w Krakowie, nie zauważyć tu, owych w każdym prawie miasteczku znajdujących się kółek towarzyskich, które zazwyczaj wykluczają harmonie i łączność pozycia. I tak pani Starościna z panią Burmistrzową, pani Sędzina z panią Adiunktową jakby równy z równym, a gdy dodamy do tego, że i dziedzic Kolbuszowy hr. Zdzisław Tyszkiewicz także pomiędzy gośćmi nie dumny pan, ale jako obywatel i sąsiad udział w zabawie bierze to jakoś inaczej wygląda od tych Waszych Rzeszowskich: np. nieudanych kasynowych koncertów lub zabaw tańczących. Przyczyna może tego i ta że Kolbuszowa dalej od kolei, a przechowuje dotąd staropolskie obyczaje. Pożądaniem by było, aby inne miasteczka z życia towarzyskiego Kolbuszowskiego wzór sobie brały. Jednym słowem bawiliśmy się znakomicie do piątej rano i mało brakowało, abyśmy nie odtańczyli białego mazura, a par było wszystkiego dwanaście, ale za to jakie pary."¹³

Przy Towarzystwie "Sokół" w Kolbuszowej istniały sekcje: teatralna i śpie-

8. Tamże, s.2.

9. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1934, nr. 10, s.4.

10. Tamże, nr. 8, s.4.

11. Tamże, 1938, nr.2, s.4.

12. "Tygodnik Rzeszowski" 1883, nr.44, s. 3.

13. Tamże

wacka, których celem było urządzenie przedstawień amatorskich i wieczorków muzyczno - wokalnych.¹⁴ Przewodniczącym sekcji gimnastycznej a później kulturalno-rozrywkowej był Edward Winiarski. Po 1925r. istniał w "Sokole" amatorski zespół teatralny. Z Towarzystwem "Sokół" współpracowało w latach trzydziestych XX wieku (1925-1930) "Akademickie Koło Kolbuszowian". Należeli do niego: Jan i Kazimierz Skowrońscy, Włodzimierz Koza, Zofia Gruszka i inni.¹⁵ Wystawiano wówczas na scenie kilka utworów dramatycznych: "Roztwór profesora Pytla", "Polityka i miłość", "Kapral Szczapa w Legionach" w reżyserii sędziego Hausnera.¹⁶

Miłośnikiem kinematografii był mieszkaniec Kolbuszowej Waclaw Osiniak syn burmistrza Marcina. W 1920r. zakupił aparaturę do wyświetlania filmów i wyświetlał je najpierw w sali "Sokoła" w sobotnie i niedzielne wieczory a później w wybudowanym budynku własnym. Kino to miało nazwę "Jutrzenka" a w 1945r. upaństwowione "Grażyna". Kinoteatr "Jutrzenka" wyświetlił w ciągu 1934r. kilka filmów: "Blond Venus" z Marleną Dietrich, "Gasnące płomienie", "Ostatnia carowa", "Ludzie w hotelu", "Kobiety bez przyszłości".¹⁷

Założone w 1872r. "Stowarzyszenie Przeciwopozarowe" w Kolbuszowej kontynuowało w latach 1918-1939 swoją działalność statutową a zarazem też kulturalną.

Pozytywnie ocenił tę instytucję społecznie utylitarną dziennikarz "Kuryera Rzeszowskiego" w roku 1885. Píše on między innymi, że "straż ogniowa w Kolbuszowej ma swoją bibliotekę, kształci się też z pocieszającym postępem i nabiera oglądy w znalezieniu się wobec wyższych sfer", miałem bowiem nieraz pisać o sposobności przekonania się o tym, będąc obecnym na urządzeniach przez straż festynach."¹⁸

W latach 1918-1939 Stowarzyszenie Przeciwopozarowe miało swoją świetlicę, bibliotekę, czytelnię i prenumerowało prasę: "Walka z ogniem", "Przewodnik pożarniczy". Na swoje utrzymanie i zwiększanie sprzętu przeciwpożarowego, działalności kulturalnej gromadziło fundusze z różnych źródeł. Wspierał to stowarzyszenie hr. Jerzy Tyszkiewicz, miejscowe duchowieństwo i urzędnicy władz rządowych. Ponadto straż pożarnicza współpracowała z Akademickim Kołem Kolbuszowian i "Przyjaźnią" w urządzeniu imprez na swoje cele.¹⁹

W 1925r. zwróciła się z prośbą do Powiatowej Rady o większą dotację na zakup instrumentów muzycznych do założenia orkiestry dętej, a utworzyła ją i rozwijała w latach 1929-1932, która uświetniała uroczystości państwowe, jubileuszowe i kościelne. Istniał też przy straży pożarniczej amatorski zespół teatralny, a reżyserem sztuk scenicznych był działacz kulturalny Edward Winiarski, naczelnik straży pożarniczej w latach 1935-1939.²⁰

Duże znaczenie w rozwoju kultury fizycznej i życia kulturalnego w Kolbuszowej oprócz "Sokoła" miał kolbuszowski stadion. Godzi się przypomnieć, że teren ten, 20 morgów gruntu otoczonego lasem, podarował dla miasta w 1929r. hr. Jerzy Tyszkiewicz z Weryni, a miejscowa ludność przy pomocy samorządu powiatowego i miejskiego poniosła w swoim czasie poważne ofiary na niwelację go, drenowanie, oparkanie i budowę domu.²¹ Stadion sportowy po odpowiednim

14. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1934, nr. 13, s.3.

15. Z relacji ustnej Zofii Gruszki z dn. 7.X.1988r.

16. J.w.

17. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1934, nr. 17, s.4.

18. "Kuryer Rzeszowski" 1885, nr. 17, s.3.

19. Kronika Powiatowego Zarządu Oddziału Związku Ochotniczej Straży Pożarnej w Kolbuszowej, s. 33-36.

20. Tamże, s. 35-36.

21. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1938, nr.3, s.4.

urządzeniu stał się do dziś, zwłaszcza w porze letniej, miejscem zbiórek organizacji, instytucji, młodzieży szkolnej, miejscem organizowania zabaw tanecznych, festynów, różnych imprez kulturalnych i sportowych. Odbywają się na nim zawody strzeleckie i lekkoatletyczne, capstrzyki, festyny, popisy młodzieży szkolnej itp. Na stadionie w okresie letnim urządzano obozy młodocianych i kolonie letnie dla młodzieży szkolnej, ponadto obozy ćwiczebne Szkoły Podchorążych w Jarosławiu.

Dużo przeżyć kulturalnych, radości wносиło w życie kolbuszowian "Towarzystwo Kasynowe". Prowadziło naukę gier towarzyskich: bridge, szachy, bilard i inne. Aby osłodzić chwile codziennej szarży i spędzić przyjemnie godziny wieczorne wśród swoich członków-urzędników, ziemian urządzało ono rewie sylwestrowe w sali "Sokoła".²²

Urzędnicza inteligencja organizowała wytworne zabawy. O jednej z nich wspomina ich uczestniczka ze wzruszeniem i mówi, "że sala była przepięknie udekorowana, kwiaty zakupiono u Freggiego w Krakowie, wspinała orkiestra z Rzeszowa umiała towarzyskie spotkanie."²³

Kulturę fizyczną rozwijało także w Kolbuszowej "Towarzystwo Kasynowe". Kolbuszowska drużyna "Sokoła" rozgrywała z klubem w Trzęsówce kilka meczów siatkówki.²⁴ Członkowie Towarzystwa Kasynowego zbierali się w budynku przedwojennego Kasyna oficerskiego nad Nilem. Sprzedał go hr. Tyszkiewicz tanio w 1920r. Towarzystwu Szkoły Gimnazjalnej, które było założycielem i zarazem właścicielem prywatnego gimnazjum w Kolbuszowej w latach 1911-1912.²⁵

Wokół gimnazjum koncentrowało się życie mieszkańców Kolbuszowej i okolicznych wiosek. Młodzież gimnazjum rozwijała swoje uzdolnienia i zainteresowania muzyczne w zespole chóru, a od 1927r. w orkiestrze szkolnej. Obydwa te zespoły założył i prowadził wieloletni nauczyciel Agenor Burkiewicz. W latach 1926-1930 istniała w gimnazjum orkiestra mandolinistów pod kierunkiem Bronisława Grabowieckiego. Na uwagę zasługuje także istniejący w tym czasie w tej szkole amatorski zespół teatralny. Każdego roku wystawiał przedstawienia przyjmowane życzliwie przez młodzież i starsze społeczeństwo. O rozwoju życia kulturalnego w gimnazjum i później liceum kolbuszowskiego w latach 1918-1939 orientuje nas ogólnie kalendarz uroczystości z tamtego okresu.

1. W 1926r. zorganizowano wieczór ku czci A. Mickiewicza. Przygotowało go kółko teatralne pod kierunkiem dr. Jerzego Agatstejna, wystawiając III cz. "Dziadów".
2. 18.III 1928r. przygotowano "Wieczór trzech wieszczów"
3. 29-30.XI.1930r. obchodzono 100 rocznicę powstania listopadowego. Uczniowie przygotowali inscenizację "Wesela" Stanisława Wyspiańskiego.
4. 11-12.I.1930r. młodzież szkolna wystawiła w szkole i poza nią "Jasełka".
5. 15.III.1931r. odbył się w gimnazjum kolbuszowskim wieczór Mickiewicza z występami chóru i orkiestry szkolnej. Ponadto wystawiono fragment VII ks. "Pana Tadeusza".
6. 16-17.I.1932r. wystawiono "Betlejem polskie" Lucjana Rydla.
7. 13.III.1932r. odegrano sztukę "Teatr amatorski".

22. "Ziemia Rzeszowska" 1927, nr 18, s.1.

23. Z relacji Zofii Gruszki z dn.7.X. 1988r.

24. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1938, nr 5, s.4.

25. Towarzystwo Szkoły Gimnazjalnej Męskiej powstało w 1910r.

8. W 1938r. została wystawiona tragedia Sofoklesa "Antygona" pod kierunkiem Zygmunta Żytkowskiego i Agenora Burkiewicza.²⁶

Pracę oświatowo-kulturalną organizowali w mieście Kolbuszowej i środowiskach wiejskich nauczyciele związkowcy, prowadząc ją w różnych formach. Niektórzy wyróżniali się w tej działalności w sposób szczególny. Przy Zarządzie Oddziału Powiatowego Związku Nauczycielstwa Polskiego istniał w latach 1931-1934 nauczycielski chór mieszany. Utworzył go i prowadził nauczyciel z Trzęsówki Jan Sarapuk. Chór składał się z nauczycieli z Kolbuszowej i z wiosek w powiecie. Próby chóralne odbywały się przeważnie w niedziele w świetlicy "Sokoła" lub w sali kina "Jutrzenka". Z odleglejszych wiosek od Kolbuszowej przyjeżdżali na nie nauczyciele furmankami. W repertuarze chóru były pieśni ludowe, żołnierskie i utwory sceniczne jak "Wesele sieradzkie", "Wesele krakowskie", "Hymn do Bałtyku", "Przylecieli Sokołowie" i inne.

Nauczyciele organizowali też amatorskie zespoły teatralne oraz chóry w szkołach wiejskich. Wspomniany już nauczyciel Jan Sarapuk utworzył w Trzęsówce chór mieszany, który brał udział w ogólnokrajowych dożynkach w Spale w 1932r., występował też podczas nabożeństw w kościele kolbuszowskim. Ponadto Jan Sarapuk organizował rejonowe święto pieśni szkolnych i patriotycznych. Wystawiał na scenie szkolnej w Trzęsówce przedstawienia "Krakowiacy i górale", "Ojcowizna" i inne we współpracy z nauczycielami: Eugenią Golis, Michaliną Setmayerówną. Reżyserem utworów scenicznych był Edward Wiński.²⁷ J. Krawiec i B. Jagielski wystawili w sali "Sokoła" przedstawienia i organizowali uroczyste obchody rocznic narodowych. Działalność kulturalną prowadzili w szkołach powszechnych miejskich i wiejskich przeważnie nauczyciele.²⁸

Dużą rolę w rozwoju życia oświatowego i kulturalnego odegrało w Kolbuszowej i w powiecie utworzone w 1891r. "Towarzystwo Szkół Ludowych". Jego cele i zadania określał statut, paragraf 2 statutu²⁹ brzmiał: Celem TSL jest podniesienie kultury narodowej wśród społeczeństwa polskiego przez szerzenie oświaty, pracę nad uświadamianiem obywatelskim i utrzymanie łączności kulturalnej między wszystkimi Polakami w kraju i za granicą. Cel ten urzeczywistniało TSL przez zakładanie i utrzymanie polskich szkół, kursów uzupełniających i przemysłowych, zaopatrywanie szkół w biblioteki i środki naukowe, zakładanie uczelni dla uczącej się młodzieży, obdarzanie jej książkami szkolnymi oraz odzieżą, utrzymywanie kursów, ochronek, szerzenie wiedzy wśród ludzi, zakładanie czytelni ludowych, wypożyczalni książek oraz organizowanie bibliotek publicznych i zbiorów naukowych po miastach.³⁰

W tym kierunku szła praca kulturalno-oświatowa kół TSL w Kolbuszowej i w wiejskich szkołach. W 1934r. (11.III.) Walne Zgromadzenie TSL wybrało nowy Zarząd z prezesem Stanisławem Przybyłą.³¹ Był on nauczycielem, później inspektorem szkolnym i działaczem TSL. Z jego inicjatywy założono 40 bibliotek ruchomych na terenie całego powiatu kolbuszowskiego. Biblioteki prowadził "Powiatowy Związek Towarzystwa Szkół Ludowych" w Kolbuszowej ze szkołami: w Kolbuszowej, Majdanie, Sokołowie Młp oraz licznymi czytelnikami ludowymi. Przy powiatowym Związku była utworzona Centrala powiatowa. Biblio-

26. Sprawozdanie Dyrekcji Prywatnego Gimnazjum i Liceum w Kolbuszowej za rok szkolny 1925-1926 i 1938-1939.

27. Z relacji ustnej Jana Sarapuka z dn. 27.X.1988r.

28. Z relacji ustnej Zofii Gruszki i M. Gorzelanej z dn. 7.X. 1988r.

29. Statut Towarzystwa Szkół Ludowych.

30. Tamże, paragraf 2.

31. "Ziemia Rzeszowska", 1927, nr 17, s.2.

teka Koła TSL w Kolbuszowej liczyła przeszło 2000 tomów książek.³² Przy szkołach powszechnych funkcjonowały biblioteki dostępne dla publiczności. Jednak ich księgozbiór był mały, np. w Widelce liczył w latach 1937 - 1938 około 350 tomów. Organizacja ta prowadziła tzw. "Niedzielne Uniwersytety Powszechne" w Kolbuszowej i Sokołowie w porze zimowej. Działaczami Kół TSL, zwłaszcza na wioskach byli nauczyciele" Irena Decówna, Jan Leśniewicz, Jan Wróblewski, Gabriel Marek, Władysław Wiśniewski, Rudolf Kasprzyk i wielu innych.³³ W pracy swej stosowali takie formy, jak prelekcje, odczyty, kursy, i biblioteki ruchome. Służyły urabianiu charakterów ludzkich i kształtowaniu świadomości, że Polska to wielka rzecz. Hymn TSL głosił: "Towarzystwo Szkół Ludowych" społeczeństwem z całym narodem do pracy staje, do pracy."³⁴

Sekcja prelegentów powstała przy Powiatowym Komitecie Oświaty Pozaszkolnej i urzędowała odczyty, pogadanki z dziedziny społeczno-gospodarczej: w Ostrowach Baranowskich, Hucie Komorowskiej, Woli Ranizowskiej, Kolbuszowej Dolnej, Niwiskach.³⁵

W Krzątce działała czytelnia TSL i biblioteka składająca się z 100 książek. Godzi się podkreślić, że w wymienionej miejscowości rozwijało się dobrze życie kulturalne. W świetlicy pozaszkolnej czytano gazety, książki, urządzano przedstawienia, zabawy, gry towarzyskie, a w niedalekiej przyszłości Krzątka miała ambicje przodować nie tylko Majdańszczyźnie ale i całemu powiatu.³⁶ TSL w Brzostowej Górze wystawiało w swojej miejscowości przedstawienia, zaś Koło Młodzieży Ludowej zorganizowało w tej wsi świetlicę. Nauczycielki z Majdańszczyzny za prowadzenie zajęć na kursach dokształcających: A. Krawcówna, A. Schulz otrzymały Srebrne Krzyże Zasługi na zjeździe w Warszawie.³⁷

Staraniem "Powiatowej Komisji Oświaty Pozaszkolnej" były wygłaszane na wioskach odczyty o tematyce rolnej i z weterynarii w Krzątce, Ostrowach Tuszowskich.³⁸ Duże znaczenie miały czytelnie TSL. Staraniem w Kolbuszowej Dolnej wystawiono 11.XI.1934r. przedstawienie i urządzono zabawę taneczną w 16 rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Z tej okazji odbyła się w sali "Sokoła" akademii w czasie której chór męski odśpiewał kilka pieśni okolicznościowych, a zespół pieśni "Koła Związku Młodzieży Ludowej" dał parę pieśni legionowych, zaś teatr amatorski pod reżyserią W. Braja odegrał jednoaktówkę.³⁹

W Majdanie Królewskim podczas obchodu rocznicy 3 Maja wystawiono w placówce kulturalno-oświatowej przedstawienia dla widzów: "3 Maj", "Kwiat paproci".⁴⁰

Na terenie powiatu kolbuszowskiego istniało w omawianym okresie 20 stowarzyszeń żydowskich, kulturalno-społecznych o większej lub słabej działalności, które uległy wpływowi politycznym organizacji żydowskich, syjonistycznych, względnie ortodoksyjnych.⁴¹ Istniejący w latach 1918-1939 w Kolbuszowej Zarząd Stowarzyszenia "Haszahar" prowadził sekcję muzyczną Hazamir.⁴²

32. Januszewski Marian "Monografia społeczno-gospodarcza powiatu kolbuszowskiego", Kolbuszowa 1938. Archiwum Historyczne Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej syg. II-2-4.

33. Z relacji ustnej Z. Gruszki i M. Gorzelanej z dn. 7 X. 1988r.

34. "Ziemia Rzeszowska", 1927, nr 17, s. 2.

35. "Wiadomości Kolbuszowskie", nr 6, s. 4.

36. Tamże nr 6, s. 4.

37. Tamże nr 6, s. 4.

38. "Wiadomości Kolbuszowskie", 1934, nr 5, s. 4.

39. "Wiadomości Kolbuszowskie", nr 17, s. 4.

40. "Wiadomości Kolbuszowskie", nr 17, s. 4.

41. Januszewski Marian, "Monografia społeczno-gospodarcza powiatu kolbuszowskiego" 1938. Archiwum Historyczne Muzeum Kultury Ludowej, syg. II-2-4, s. 28.

Na terenie Kolbuszowej wychodziły również w XX leciu międzywojennym czasopisma. Jednym z nich to "Ziemia Kolbuszowska" bezpartyjny dwutygodnik poświęcony sprawom gospodarczym, społecznym i kulturalnym. Redagowali: Franciszek Ingram i Waław Januszewski, R-I 1939r. 2, Drukarnia Braci Groschaus w Kolbuszowej. Ukazywały się też "Wiadomości Kolbuszowskie" również dwutygodnik, wydawnictwo sekretariatu Powiatowego BBWR w Kolbuszowej, R-A: 1934, 2, redagował Wincenty Bogaczewski od nr. 1-11, a Adam Ozimek od nr. 12, Drukarnia S. Gertnera w Rzeszowie, od nr 12, Drukarnia E. Haara w Kolbuszowej.

"Wiadomości Kolbuszowskie" wydawane raz w miesiącu było pismem o zasięgu lokalnym, omawiającym sprawy gospodarczo-społeczne, wydaniem Komitetu-Wydawca Komitet Porozumiewawczy organizacji społecznych. Redagował A. Ozimek, R-II-IV: 1935-1938,2, Drukarnia Udziałowa w Rzeszowie. Godzi się podkreślić, że miejscowa drukarnia ułatwiała działalność wydawniczą.

Na początku XXw. powstała w rynku pod numerem 10 drukarnia Efroima Haazara 138, zakład był czynny bez przerwy do 1940r. Drukowano w nim drobne pisma urzędowe, pocztówki z Kolbuszowej, a w okresie międzywojennym, tj. w latach 1934-1939 pojedyncze numery dwutygodników "Wiadomości Kolbuszowskie" i "Ziemia Kolbuszowska".⁴³

Ruchowi kulturalnemu w Kolbuszowej i w powiecie patronowało duchowieństwo. Tworzyło ono Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej i Męskiej. Te stowarzyszenia wystawiały w sali parafialnej w latach 1935-1939 Jasełka i przedstawienia Maryjne w okresie Bożego Narodzenia.

Kilku księży było w zarządzie "Towarzystwa Szkoły Gimnazjalnej Męskiej" a wielu jego członkami. Księża katecheci uczyli nauki religii w szkołach powszechnych i w gimnazjum (późniejszym liceum), urządzając z młodzieżą przedstawienia o treści religijnej. Akcja katolicka ze Stowarzyszeniami parafialnymi i organizacjami pochodnymi, jak "Stowarzyszenie Niewiast Akcji Katolickiej", "Stowarzyszenie Mężczyzn Akcji Katolickiej", Męskie Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej istniały we wszystkich parafiach i większych osiedlach powiatu. Łączna ilość Oddziałów Akcji Katolickiej wynosiła 60.⁴⁴

42. "Wiadomości Kolbuszowskie, nr 8, s. 4.

43. Skorowidz Przemysłowo-Handlowy Galicji, Lwów 1906, s.221,1906, s.379, 1912, s. 799, W tym czasie pracowała w Kolbuszowej jeszcze drukarnia Hindy Ausnera.

44. Marian Januszewski: "Monografia społeczno-gospodarcza powiatu kolbuszowskiego", Kolbuszowa 1938, Archiwum Historyczne Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, sygn. II-2-4.